

HOL TART A VILÁG AZ EGYETEMI RANGSOROKRÓL VALÓ GONDOLKODÁSBAN?

THE CURRENT STATE OF KNOWLEDGE ABOUT UNIVERSITY RANKINGS

Mihályi Péter

az MTA doktora, Budapesti Corvinus Egyetem Makroökonómia Tanszék, Budapest
peter@mihalyi.com

ÖSSZEFOGLALÁS

Amikor összefoglaljuk az egyetemi rangsorokkal kapcsolatos szakmai viták állását, akkor nem az a szándék vezet minket, hogy elvegyük a kedvét a jövőbeni diákoknak, szülőknak, oktatási szakembereknek attól, hogy döntéseik meghozatala előtt megnézzék a hazai és külföldi rangsorokat. Az intézmények vezetői is jól teszik, ha használják a rangsorokat az önértékelésre és a stratégiaalkotás során. A rangsorok készítése sok nehéz problémával terhes, és van visszaélés és manipuláció is. De a rangsorokra szükség van. Rangsorok nélkül nincs értelmes összehasonlítás, transzparencia és elszámoltathatóság sem. Ez a tanulmány 2002-től napjainkig tekinti át a magyar és a nemzetközi gyakorlat változásait.

ABSTRACT

In the advanced economies, the choice of university is one of the most important, irreversible decisions. As long as merely 3–5 per cent of a cohort went to universities, the subject matter had not much relevance at the societal level. This is one of the reasons why it took so long for mainstream economists to realize that this is not only a matter for the individuals, because universities play a paramount role in overall economic development and the fight against poverty. Once it is realised that universities are important because a large segment of the young cohorts is affected, then the comparison among universities and the ranking of universities is necessary. This essay provides a summary of the changes in ranking both at the global and the Hungarian university world.

Kulcsszavak: felsőoktatás, kutatóintézetek, mérés, költség-haszon elv, gazdasági fejlettség

Keywords: higher education, research institutes, measurement, cost-benefit analysis, economic development

A modern és gazdag országokban a felsőfokú intézményekben való továbbtanulás a gyermekvállalás után a második legfontosabb és leginkább irreverzibilis döntése egy pályakezdő fiatalnak. Amíg az egyetemi továbbtanulás egy szűk réteg privilégiuma volt (3–5%), a témakörnek nem volt nagy társadalmi jelentősége. Ez az egyik oka annak, hogy a főáramú közgazdasági gondolkodás is viszonylag későn ismerte fel, hogy nemcsak az egyéni hasznosságokról van szó, hanem arról is, hogy a nemzetek gazdasági fejlődésében és a szegénység leküzdésében az egyetemek mennyire fontos szerepet játszanak. A Világbank is csak 1963-ban vetette fel először ezt a megfontolást (Salmi, 2009, ix.).

A tudás számokkal való mérése elvileg is sokkal bonyolultabb, mint az átlagember gondolná. Barabási Albert-László (2018) fizikus közelmúltban magyarul is megjelent, nagy sikerű könyve újra ráirányította a tudományos közvélemény figyelmét erre a problémára. Barabási, akinek szűkebb területe a hálózatok kutatása, abból indul ki, hogy az egyéni teljesítmény is csak a mindennapi valóság viszonylag szűk mezsgyéjén mérhető egyértelműen és pontosan – például az atlétikában, a futás vagy a távolugrás esetében. Más sportágakban, például a műkorcsolyázásban vagy a tornában már nem a stopperóra vagy a centiméter mondja meg az eredményt, hanem egy szakemberekből álló, sokféle szempont alapján kijelölt zsűri pontszámokkal és a pontszámok átlagolásával dönti el a helyezéseket. Vagyis, végső soron vélemények alapján születik meg a rangsor.

Bármilyen furcsán is hangzik – folytatja gondolatmenetét Barabási – a művészetekben és a legkeményebb természettudományi területeken is a teljesítményt valójában a hozzáértők, a bennfentesek véleményének összegzésével mérjük. A képzőművészek értékét, nemzetközi és hazai rangsorát – például – leginkább az határozza meg, hogy mekkora presztízsű múzeumban volt már kiállításuk, a tudósok rangsorában annak van döntő szerepe, hogy cikkeikre-könyveikre hányan hivatkoznak. A Nobel-díjakat is hasonló eljárások alapján ítélik oda.

EGYETEMI RANGSOROK MAGYARORSZÁGON

Az első egyetemi rangsort a 19. század utolsó harmadában publikálták. Ez németországi, svájci, francia, belga és angliai műszaki egyetemekről adott áttekintést (Koristka, 1863). Azóta egyre gyakoribbak a rangsormegjelenések. A ma is létező, általánosan elismert rangsorok közül a legrégebbi a *Times Higher Education Ranking in Great Britain*, amely 1971-ben indult (URL1).

Az egyetemi és főiskolai szintű, valamely szempontból teljes körű, túlnyomórészt objektíve mérhető adatokból összeállított rangsor készítése Magyarországon 2002-ben még előzmény és példa nélküli vállalkozás volt. Az Oktatási Minisztérium erkölcsi és anyagi támogatásával, a *Figyelő* című közgazdasági hetilapban a jelen cikk szerzője publikált először egy ilyen rangsort *Mit érnek a közgazdász-*

diplomák? címmel (Mihályi, 2002). Az elgondolása az volt, hogy a módszert később a többi, nagy létszámú diákot vonzó szakterületre is ki lehet majd terjeszteni (orvosképzés, mérnökképzés stb.).

A rangsor elkészítését több új fejlemény is indokolta. Először is az, hogy az egyetemi felvételik adataiból számított középiskolás rangsorok akkor már több évtizedes múltra tekintettek vissza. Ebből úgy tűnt – mint kiderült, tévesen –, hogy könnyű terepen kell majd előrehaladni. Másfelől fontos volt, hogy a megelőző évtizedben, 1989 és 2000 között a felsőoktatásban tanulók létszáma háromszorosára emelkedett. Ezen belül a növekedés jelentős mértékben a „fizetős” esti, levelező és távoktatási formára koncentrált (4,2-szeres növekedés) – ebből következően már ekkor érzékelhető volt a piaci igény a megbízható információra. Akkortájt a közvélemény számára a „közgazdászdiploma” egyet jelentett a budapesti Közgázon megszerezhető egyetemi diplomával, pedig a valóságban akkor már az ország huszonkét városában, összesen tizenhét egyetemi és huszonhat főiskolai karon volt lehetőség a közgazdász oklevél megszerzésére. A képzés huszonnyolc szakmegnevezéssel, négy tagozaton, ingyenes, illetve költségtérítéssel formában, magyarul és idegen nyelven zajlott már ekkor is – ennyi lehetőséget a jelentkezők „fejben” már nem lehettek képesek áttekinteni. És végül, 2002-ben már látszott, hogy rangsort papíralapon, intézményekkel levelezve egyre bajosabb készíteni, ám az internethasználat már kellően elterjedt volt, tehát bízni lehetett abban, hogy az adatáramlással nem lesz gond. Nem is volt.

Az egyetemi rangsorok összeállításával kapcsolatos nemzetközi tapasztalatokból ekkor már sok mindent lehetett tudni. Világos volt, hogy az ilyen rangsorok készítése még akkor is problematikus, józan érvekkel megkérdőjelezhető eredményekhez vezet, ha az intézmények számossága elegendő, és korrekt matematikai-statisztikai módszereket alkalmaznak a kutatók.

A 2000-es évek elején is ismert, fontosabb tanulságok a következők voltak:

1. A rangsor mindig vitát vált ki, a sértődések elkerülhetetlenek.
2. Az eredmények megbízhatóságát torzítja a méreteknagyság hatás és a visszahang hatás. Más szóval, a nagyobb egyetemek szinte minden objektív mutató tekintetében előnyt élveznek. Az az egyetem, amelyik egyszer már magas presztízst vívott ki magának, hosszú éveken át még akkor is jónak mutatkozik, ha már nem az.
3. Különösen a posztgraduális képzés területén okoz gondot a fokozódó specializálódás, az interdiszciplinaritás, illetve az egyetemeknek az a törekvése, hogy újabb és újabb jól hangzó programneveket találjanak ki, és ezzel saját programjukat megkülönböztessék a többiekétől.
4. A rangsorok általában megbízhatóak az élen lévők, illetve a sereghajtók értékelését tekintve. A középmezőnyben a relatív rangsorban a különbség sokszor csak nagyítóval látható. Ennek feloldása a skála közlése (Kosztján et al., 2020).

5. Néhány esetben feltűnően nagy a különbség az objektív és a szubjektív változók alapján adódó rangsorban. Így például az oktatók *output*jának mérése és rangsorolása más eredményt ad, mint ha az intézmény külső presztízse a rangsorolás alapja.
6. Az intézmények terhesnek érzik a kérdőívek kitöltését, ezért a vizsgálati szempontokat csak óvatosan szabad bővíteni.

A fenti tényeket is figyelembe véve a 2002-ben alkalmazott módszer nagymértékben hasonlított a nemzetközi gyakorlathoz, és – mint utólag bebizonyosodott – alapjában véve a legújabb rangsorolások is ugyanezt a megközelítést alkalmazzák: a végső rangsort alrangsorok csoportjából átlagolással alakítják ki, súlyozással vagy anélkül. Az alrangsorok száma általában nem haladja meg az ötvenet.

INTÉZMÉNYI KAPACITÁS	SZAK KÖVETELMÉNYEK	SZAKOS DIÁKOK JELLEMZŐI	SZAKON OKTATÓ TANÁROK	INTÉZMÉNYI REPUTÁCIÓ
I. pillér	II. pillér	III. pillér	IV.* pillér	V. pillér
14 változó	11 változó	9 változó	13 változó	2 változó

1. ábra. A *Figyelő* felsőfokú közgazdászképzési rangsorának modellje, 2002

*2002-ben csak részlegesen került mérésre.

2002-ben vizsgálatunk egy váratlan – ámde még ma, 2020-ban is számottevő – mérési akadályba ütközött. Az egyetemek és főiskolák jelentős része titkolózni próbált. Miután tucatnyi intézmény képviselőjének érveit végighallgattuk, már világosan láttuk, hogy a titkolózás legfontosabb magyarázó tényezője a másod- és többedik állások rendszere. Ez 1989 előtt az értelmiségi pályák jelentős részén általánosan elterjedt gyakorlat volt. A magángazdaság általánossá válása után ez szinte mindenütt megszűnt – kivéve azokat a területeket, ahol a korlátlan állami irányítás fennmaradt (oktatás, egészségügy, rendőrség). Az álláshalmozás 2002-re már oly mértékben beépült a magyar közgazdasági felsőoktatás rendszerébe, hogy szinte lehetetlenné tette az oktatói színvonal intézmények közötti összehasonlítását. Tény, hogy *az egymással versengő egyetemek és főiskolák már 2002-ben is csak korlátozott mértékben rendelkeztek saját főállású oktatói állományral*. Viszonylag sokan voltak a hobbiból oktatók is, akik a vállalati szférából

vagy a nyugdíjas létből érkeztek hetente vagy kéthetente megtartandó egyetlen előadásukra.

A *nappali* képzésben tíz egyetemi szakról kaptunk értékelhető adatokat.¹ A pécsi egyetem közgazdászképzése és (akkori nevén) a Budapesti Közgazdasági és Államigazgatási Egyetem (BKÁE) elhúzott a többi versenytárustól. Az 1-től 10-ig terjedő rangsorskálán – ahol a maximális eredmény 1 lehet – Pécs 2,43-as értéket, a budapesti „Közgáz” 2,51-et kapott.² Ezt a precíz végeredményt a *Figyelő* hasábjain nem lehetett nyilvánosságra hozni, mert a 2. helyezett, a BKÁE rektora ehhez nem járult hozzá, így veszélybe került az egész publikáció. Hosszú alkudozás után az a kompromisszumos megoldás született, hogy a budapesti és a pécsi képzőhely egyaránt aranyérmeket kapott, két másik egyetem ezüstöt, öt további képzőhely pedig bronzérmeket. Tanulság: minden kezdet nehéz, és néha súlyos kompromisszumokkal jár.³

Végezetül érdemes megemlíteni, hogy Magyarországon most már évtizedek óta kiaknázatlan egy gazdag adatforrás, a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) minősítési rendszere. Az elvileg független MAB minden tudományterületen, minden egyetemi és főiskolai szakot hivatalból minősít. Pontosabban szólva, a MAB a szak indítását, illetve fennmaradását engedélyező, ún. akkreditációs eljárás során hivatalból osztályozza a szakokat. A MAB értékelést végez, de összehasonlítást nem, tehát nem mondja meg, hogy hol jobb a jogász-képzés vagy akármi más, csak azt, hogy támogatja vagy nem (esetleg feltételekkel) az éppen górcső alá vont képzési formát. A MAB által adott értékelés ötfokozatú: kiváló, erős, megfelelő, ideiglenes akkreditáció, nem javasolt. S bár ennek alapján közvetlenül nem lehet elegendő „finomságú” rangsort készíteni, de már az is nyereség lenne minden érdekelt számára, ha ez a minősítés áttekinthető formában nyilvános lenne. De nem az. És még ennél is ígéretesebb lehetőség

¹ A megkeresett huszonkilenc intézmény közül nyolc megtagadta a válaszadást, néhány szak, illetve tagozat pedig ott hullott ki a rostán, hogy a már futó évfolyamokban a létszám huszonöt fő alá esett.

² A további eredmények részletes bemutatását lásd a vizsgálatot lebonyolító EUROPE Tanácsadó Kft. (2002) kétkötetes tanulmányában.

³ Pár hónappal a *Figyelő*-rangsort megelőzve, 2002 januárjában jelent meg az Universitas Press Képzési és Tudományos Információs Ügynökség és a JELTÁRS Jelenkor Társadalomkutató Műhely által készített, szubjektív (percepción alapuló) rangsor. A készítők 2089 nappali tagozatos, különböző évfolyamokra járó egyetemi és főiskolai diákokat kérdeztek meg arról, hogy miként értékelik saját intézményüket a következő három szempont szerint: a) a diákok közérzete az intézményben; b) miként segíti az intézmény a szakmai előmenetelt; c) a diploma hazai és nemzetközi elismertsége. A kérdőíves vizsgálat hét tudományterületet fogott át (bölcselet, agrártudomány, orvostudomány, műszaki, jogtudomány, tanári és pénzügyi-gazdasági), de csak az intézmények szintjén mérte a teljesítményt, nem különítette el egymástól az egyetemi és főiskolai képzést, és elvileg sem törekedett arra, hogy egy-egy tudományterület valamennyi és főiskolai intézményét bevonja a rangsorba. Az eredményeket a *Világ gazdaság* című napilap közölte.

lenne, ha egy rangsorkészítésre specializálódott kutatói csapat lehetőséget kapna arra, hogy az adatokból – valamilyen új módszer alapján – valódi rangsort készíthessen. Végül is, a MAB közfeladatot lát el közpénzből (részben az intézmények közpénzéből), ezért adatai, szakértői véleménye (határozatai, értékelése) elvileg nyilvánosak.

MINDENKIT MÉRJÜNK VAGY CSAK A LEGJOBBAKAT?

Az olyan típusú összehasonlításokra, amelyekben a felsőoktatási intézmények minősége valamilyen formában magyarázó változója a gazdaság fejlettségének (például az egy főre jutó GDP-nek), a nemzetközi rangsorok szükségszerűen csak korlátozott mértékben alkalmasak. Bármely ország fejlődése szempontjából ugyanis nem az a kérdés, hogy milyen a legjobb öt–tíz egyeteme, hanem az, hogy milyen az ország valamennyi egyetemén folyó képzés átlagos minősége.

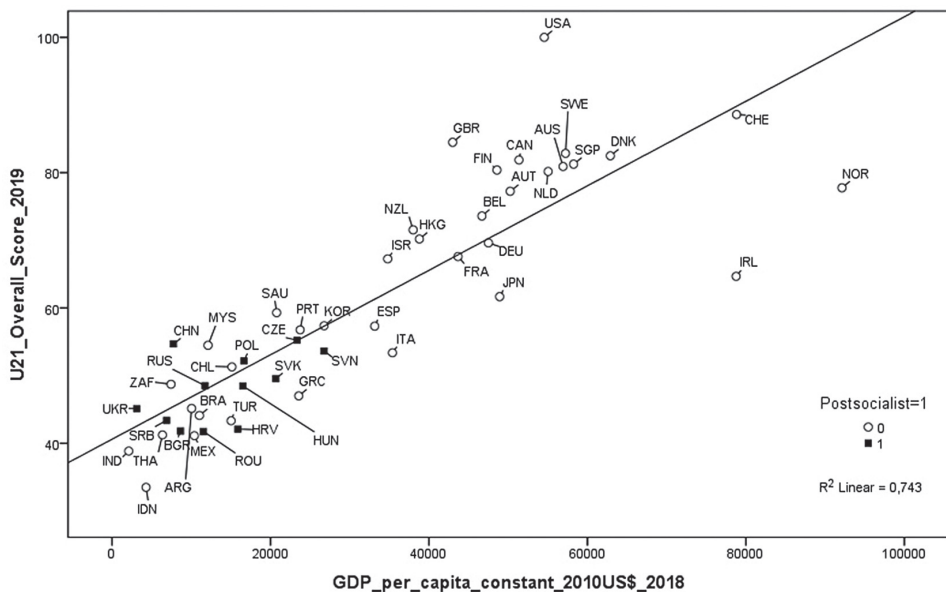
Erőforrások (20%)	Környezet (20%)	Kapcsolatok (20%)	Kimenetek (40%)
<ul style="list-style-type: none"> Felsőoktatási intézményekre költött kormányzati kiadás a GDP százalékában Felsőoktatási intézményekre költött összes kiadás a GDP százalékában Az intézmény által egy tanulóra jutó éves kiadás Az intézmény K+F tevékenységre fordított kiadása a GDP százalékában és népesség-számra vetítve 	<ul style="list-style-type: none"> Női tanulók aránya a felsőoktatásban Nők aránya az egyetemi oktatók között Politikai környezet Adatok minősége 	<ul style="list-style-type: none"> Külföldi hallgatók aránya Nemzetközi együttműködésben létrejött publikációk aránya Webometrics Visibility mérőszáma Webometrics Transparency mérőszáma A felsőoktatási intézmények együttműködése az iparral: közös publikációk aránya és a tudásátadás megvalósulása 	<ul style="list-style-type: none"> Összes publikáció száma és aránya Publikációk átlagos impakt faktora Shanghai Ranking TOP500-ban lévő intézmények száma A felsőoktatásba beiratkozók aránya Teljes állású kutatók száma Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya Felsőfokú végzettséggel rendelkező munkanélküliek aránya

2. ábra. Az Universitas 21 ország-rangsor alapjául szolgáló indikátorok, 2019

Ilyen rangsor azonban nincs – egyszerűen azért, mert nagyon-nagyon sok egyetem adatát kellene összegyűjteni. Csak a példa kedvéért: Magyarországon 2018-ban 36 egyetem működött, Ausztráliában 188, az USA-ban 3300, Indiában 4000. Ehhez képest még 2019-ben is nagyon szűk volt a merítés még a legkiterjedtebb összehasonlító vizsgálatokban is: a Sanghaji Egyetem rangsorában (*ShanghaiRanking's Global Ranking of Academic Subjects*, SJTU) több mint négyezer, a THE (*Times Higher Education*) *World University Rankings* (THES) listáján 1250 intézmény neve szerepel.

Tudomásom szerint egyetlen „ország-rangsor” létezik, az Universitas 21, ám ez sem egyes egyetemeket, hanem nemzeti felsőoktatási rendszereket hasonlít össze, és ez is csak ötven országra terjed ki. A Melbourne-i Egyetem kutatói 2012 óta egy saját maguk alkotta módszer szerint hasonlítják össze ötven fejlett ország felsőoktatási rendszerét húsz alkalmasan megválasztott mutató segítségével.

Ha a fentebbi indikátorok alapján elkészült rangsort az országok gazdasági fejlettségi függvényében ábrázoljuk, akkor azt látjuk, hogy a magyar felsőoktatási

3. ábra. Ötven ország felsőoktatási rendszerének rangsora a gazdasági fejlettség függvényében, 2019

Megjegyzés: A 2019. évi U21-pontértékek általában a 2018. évi adatokból vannak számítva. A vízszintes tengelyen az országok 2018. évi, egy főre jutó GDP adatai láthatók, 2010. évi USD-ben kifejezve. A függőleges tengely a húsz kritérium alapján elérhető relatív teljesítményt jelzi (Egyesült Államok = 100). A poszt-szocialista országokat fekete négyzettel jelöltük.

(Köszönettel tartozom Banász Zsuzsannának az adatgyűjtésért és a számítások elvégzéséért.)

rendszer (HUN) 2019-ben nagyjában-egészében ott van a világrangsorban (a 36. helyen), ahol az egy főre jutó GDP alapján lennie is „kell”. A 100 pontos skálán 48,5 pontot kapott Magyarország, és ez lényegében ráhelyezi Magyarországot a regressziós egyenesre.

ITT IS ÉRVÉNYES A HEISENBERG-RELÁCIÓ

A pénzügytan már évtizedek óta tisztában van azzal, hogy a gazdasági folyamatok mérése ugyanúgy visszahat a mérni kívánt folyamatra, mint ahogyan az atomfizikában is igaz az a Werner Heisenberg nevéhez kapcsolt felismerés, hogy a kvantummechanika világában nem lehet mérést végezni anélkül, hogy ezzel meg ne változtatnánk valamilyen mértékig magát a rendszert is. Van erre két jó példa is.

Soros György (1988) egyenesen a mesterséges aranycsináláshoz hasonlította azt a pénzügyi világban elterjedt gyakorlatot, ahogyan a tőzsdén forgó papírok árfolyamát a tőzsdei vállalatok vezetői rutinszerűen manipulálják annak érdekében, hogy cégük a befektetők szemében értékesebbnek látszódjék. Régóta ismert az ún. Goodhart-törvény is, miszerint, ha egy mutató alakulásához anyagi érdek fűződik, akkor az a mutató hamar elveszti objektív jellegét, a szereplők nem a mutató mögött rejlő célra, hanem magára a mutatóra koncentrálnak (*When a measure becomes a target, it ceases to be a good measure*). Ez a felismerés az 1970-es évek közepén született, amikor Charles Goodhart, az angol központi bank egyik elemzője arra hívta fel a Thatcher-kormány figyelmét, hogy amennyiben a pénzmenyiség mutatójával akarják szabályozni a gazdaságot, akkor azzal kell számolni, hogy a bankok újabb és újabb pénzhelyettesítő eszközökkel jelennek meg majd a piacon, s ettől a korábban használt pénzmenyiség-definíciók alkalmatlanná válnak a pénzmenyiség mérésére.

A rangsorkészítés példáján két régi és egy újfajta manipulációt említenék. 2002-ben tudomásunkra jutott, hogy volt olyan főiskola, ahol az éppen nem vizsgált szakokról átvezényeltek fokozattal rendelkező oktatókat egy másik tanszék-re, hogy az adott főiskola oktatói kapacitása jobbnak tűnjön. Egy másik főiskolán a könyvtár méretét (kötetszámát) növelték azzal, hogy megállapodtak egy-egy könyvkiadóval arról, hogy ideiglenesen átvesznek több száz remittenda példányt a kiadó eladhatatlan készleteiből. Napjainkban a legtöbb nemzetközi rangsor külön díjazza az egyetemek közötti nemzetközi együttműködést – azt feltételezve, hogy ettől az intézmények nyitottabbak és multikulturálisabbak lesznek. A *Financial Times Executive MBA* 2018-as listáján – például – 5%-ot számít az, hogy az adott intézménynek van-e külföldi partnere, ahol cserediákként lehet tanulni. Ez az 5% soknak számít – éppen annyit, mint amennyit a PhD-fokozattal rendelkező oktatók aránya. Ennek ismeretében egyáltalán nem meglepő, hogy a rangsor első öt helyezettje közül mind az öt rendelkezett külföldi képzőhellyel.

A JÖVŐ SEJTHETŐ IRÁNYAI

Fentebb már utaltunk arra, hogy elindult a verseny a rangsorgyártók között a tekintetben is, hogy ki tud több egyetemet felkeresni, rangsorba állítani. Friss példa erre az Egyesült Arab Emírátságok *Center for World University Rankings* (CWUR), amely azzal reklámozza önmagát, hogy húszezer felsőoktatási intézmény közül, hét szempont alapján választják ki a világ kétezer legjobb egyetemét. Nem tűnik tehát valóságtól elrugaskodott gondolatnak azt feltételezni, hogy előbb-utóbb a Google, a Facebook vagy más nagy tőkeerejű és presztízsű cég közvetlenül az internetre támaszkodva tényleg el fogja érni a világ összes létező egyetemét (kb. 30–35 ezer intézményt), és akár több száz szempont alapján is képes lesz rangsort készíteni.

Ha a rangsorkészítés célja pusztán az adott egyetem „saját” teljesítményének mérése lenne, akkor *A* és *B* tanintézmény összehasonlításakor azt célszerű jobbnak minősíteni, amelyik a legnagyobb mértékű hozzáadott értéket állítja elő. Ehhez mérni kell a bemenő és a kimenő diákok tudásminőségét, és az a jobb egyetem, ahol a diákok minősége nagyobb mértékben javul az intézményben töltött három–hat év alatt. Számos országban, így Magyarországon is, ezt a módszert alkalmazzák az általános iskolák teljesítménymérésére. A diákok tanulmányaik kezdetén és végén kompetenciatesztet írnak, s ennek alapján lehet mérni az elért javulást, tudástöbbletet (Kertesi, 2008). Ha a közoktatásért felelős kormányzat szeretné tudni, hogy mely iskolákban, milyen eredményességgel dolgoznak a tanárok, akkor ez a helyes mérési mód. Máskülönben a mérés torz, mert a jobb iskolák többnyire attól jobbak, hogy a felvett diákok már eleve jobbak, mint az átlag. Tulajdonképpen a hozzáadottérték-szemlélet húzódik meg az olyan összehasonlítások mögött is, amelyek nagy súllyal veszik figyelembe, hogy az intézmények mennyire képesek biztosítani a „kiscsoportos” foglalkozást, valamint azt, hogy az intézmény saját költségvetésének hány százalékát költi ösztöndíjra és a diákok anyagi támogatásának más formáira. Ilyen – például – az 1991 óta évente készülő kanadai nemzeti rangsor, melyet a *Maclean's* hetilap támogat.

Az egészségügyi közgazdaságtanban már évtizedek óta elterjedt értékelési módszer a költség-haszon elemzés (cost-benefit analysis), mind a gyógyszerek, mind a klinikumban alkalmazott terápiák tekintetében. Elviekben ezt a módszert az egyetemi rangsorok esetében is lehet, sőt érdemes is alkalmazni, minthogy a fizetős intézmények aránya világszerte nő, tehát a költségek egyértelműen pénzben határozódnak meg. Másfelől pedig nagyon is értelmes kérdés azt vizsgálni, hogy egy hátrébb vagy egy előrébb sorolt egyetem elvégzése után a pályakezdő fiatal mennyivel számíthat magasabb fizetésre. Az elmúlt években számos ilyen elemzés készült, amelyek közül több is azt mutatja, hogy a gyengébb minőségű amerikai főiskolák – például az ún. *community college*-ok – diplomája csak a tanulók legjobb 25-30%-a számára megtérülő anyagi befektetés. A többiek jobban

jártak volna, ha a fizetős főiskola helyett rögtön a munkaerőpiacra mentek volna. A tandíjak emelkedése okán ez a probléma nyilvánvalóan egyre égetőbb Magyarországon is. Ez elkerülhetetlenül oda fog vezetni, hogy az egyetemi rangsorok között meg fognak jelenni a költség-haszon elemzések is.

ÖSSZEZÉS

Semmiképpen sem az a szándék vezetett minket ebben a tanulmányban, hogy elvegyük a kedvét a jövőendő diákoknak, szülőknek, oktatási szakembereknek attól, hogy döntéseik meghozatala előtt megnézzék a hazai és külföldi rangsorokat. Az intézmények vezetői is jól teszik, ha használják a rangsorokat az önértékelésre és a stratégiaalkotás során.⁴ Kölcsönvéve Érdi Péter (2019) most megjelenő rangsor monográfiájának szellemes Churchill-parafrazisát, a szerzővel egyetértésben mi is azt gondoljuk, hogy a mérés a legrosszabb módszer az önértékelésre, nem számítva az összes többit. A rangsorok készítése sok nehéz problémával terhes, és igen, van visszaélés és manipuláció is. De a latin mondás továbbra is érvényes: *Navigare necesse est*. Mert a rangsorokra szükség van, és belátható ideig szükség is lesz. Rangsorok nélkül nincs értelmes összehasonlítás, transzparencia és elszámoltathatóság sem.

IRODALOM

- Barabási A.-L. (2018): *A képlet. A siker egyetemes törvényei*. Budapest: Libri Kiadó
- Érdi P. (2019): *Ranking. The Unwritten Rules of the Social Game We all Play*. Oxford University Press
- EUROPE Tanácsadó Kft. (2002): *A hazai felsőoktatás területén működő közgazdasági képzést nyújtó oktatási intézmények rangsora (alapképzés) I–II*. Kézirat
- Financial Times Business Education (n. d.): Executive MBA Ranking 2018. *Financial Times*, 15 October, <http://rankings.ft.com/businessschoolrankings/executive-mba-ranking-2018>
- Hicks, M. R. (2014): *The Elephant in the Classroom: How Our Fear of the Truth Hurts Kids and How Every Student Can Succeed*. Splenium House Publishers
- Kertesi G. (2008): A közoktatási intézmények teljesítményének mérése-értékelése, az iskolák elszámoltathatósága. In: Fazekas K. – Köllő J. – Varga J. (szerk.): *Zöld könyv 2008. A magyar közoktatás megújításáért*. Budapest: ECOSTAT, 167–192. http://econ.core.hu/file/download/zk/zoldkonyv_oktatas_07.pdf

⁴ A jövő számára érdemes itt rögzíteni, hogy az alapítványi formába kiszervezett, privatizált Budapesti Corvinus Egyetem (BCE) azt a célt tűzte ki maga elé, hogy 2030-ig, vagyis tizenegy év alatt, a közgazdaságtan területén a világ kétszáz, illetve Európa száz legjobb egyeteme közé kerüljön a *QS World University Rankings* listái alapján. (Lásd Palkovics László, egyetemekért felelős kormánytag nyilatkozatát a *Magyar Nemzet* 2019. szeptember 6-i számában.) Ezen a listán 2019-ben, a BCE Európában a 301–350., a világban a 801–1000. helyen állt.

- Kořistka, K. F. E. r. von (1863): *Der höhere polytechnische Unterricht in Deutschland, in der Schweiz, in Frankreich, Belgien und England. Ein Bericht an den h. Landesausschuss der Königreichs Böhmen.* Gotha: R. Besser, https://archive.org/details/bub_gb_6iY4QAAlAAJ
- Kosztján Zs. T. – Orbán-Mihálykó É. – Mihálykó Cs. et al. (2020): Analyzing and Clustering Students' Application Preferences in Higher Education. *Journal of Applied Statistics*, Published online: 14 Jan 2020. DOI: 10.1080/02664763.2019.1709052
- Mihályi P. (2002): Mit érnek a közgazdász diplomák? *Figyelő*, 46, 37, 46–54.
- Salmi, J. (2009): *The Challenges of Establishing World-Class Universities.* Washington, DC: The World Bank, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2600>
- Soros Gy. (1988): *The Alchemy of Finance.* Simon & Schuster
- URL1: <http://ranking.elte.hu/an-international-history-of-rankings/> (letöltve 2019. júl. 26.)